

VIKERKAAR

Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riiklik Raamatukogu
Eesti NSV Riiklik Raamatukogu

Nr. 23

VII AASTAKÄIK
Toimetaja M. NURMIK

Nr. 23

ÜKS MERESEIKLUS

Fr. R. Kreutzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

AXEL ROSMANN

TÖÖKOOL TALLINNAS

Üks mereseiklus.

B. Žitkov.

Uued püksid.

Uued püksid — see on kõige halvem: sa nagu ei kõnigi, vaid ainult kannad pükse; kõik aeg aina vaata, et ei tilguks neile midagi või ei juhtuks midagi muud. Kutsutakse mängima — kohe pead kartma. Kui lähed kodunt välja, kus siis neid manitsusi? Ema jookseb veel trepile järgi ja hüüab üle terve koridori: „Äga kui sa peaksid katki kiskuma — siis ära parem koju tulegi!“ Otse häbi on. Nagu mulle oleks tarvis neid pükse! Nendest see kõik tuligi.

Vana müts.

Müts oli mineva-aastane, kuigi natuke väike. Läksin veel viimast korda sadamasse, sest homme on juba kool. Läksin kogu aja ilusti ettevaatlikult, vankrite vahel keerlesin otsekui madu, et end mitte määrida; kuhugi ei istunud, ja seda kõik nende neetud pükste pärast. Jõudsin sinna, kus seisavad väikesed purjekad ehk alused, nagu neid rannakeeles kutsutakse. Tore on: päike, tõrvalõhn, vesi, rõõmus tuuleke maa poolt. Vahtisin kuidas kaks meest tegutsesid laeval rutates, ise hoidsin mütsi. Pärast unustasin mütsi ainult natukeseks ajaks, ja tuul puhus selle merre.

Alusel.

Siinsamas sillal istus üks vanamees ja püüdis kalu. Ma hakkasin kisama: „Müts, müts!“ Vanamees nägi, õngitses mütsi ridva otsa ja hakkas teda veest välja tõstma, kuid mütsilott kukkus ridva otsast otse alusele. Kui mütsi järgi minna, siis võib ju alusele pääseda? Mul oli häameelgi et saab minna laevale. Ei olnud sääli ialgi enne käinud, kartsin ikka, et saab sõimata.

Kaldalt laeva pärasse viis kitsas maandumissild; mul oli natuke hirm, kuid tegin ruttu. Hakkasin meelega igalpool otsima, et oleks asja käia mööda laeva, sest sääli oli ikka

väga hää ja huvitav olla. Lõpuks tuli müts siiski leida, aga siis hakkasin teda kuivaks väänama — ta oli küll ainult natukene märjaks saanud. Kuid nemad, need töömehed nimelt, ei pannud mind tähelegi. Oleksin võinud ka niisamuti mütsitagi siia tulla. Hakkasin vahtima, kuidas üks neist, habemik, määris tõrvaga masinat, millega hiivatakse ankur.

Sellest algaski.

Äkki habemik läks pintsliga teise külge määrima. Mind nähes ta hakkas karjuma: „Püti siia! kas mul on kümme kätt või? Seisab nagu nui!“ Silmasin tõrvapüti ja tõstsin selle ta juure. Tema karjus edasi: „Kas sul käed kukuvad otsast maha, kui hoiad teda natuke?“ Hakkasin püti käes hoidma. Oli hää meel, et ei aetud ära. Kuid tema ruttas ja määris aina huupi, nii et ümberringi lendasid tõrvapiisad, suured ja mustad. Mis ma teha sain, ega võinud ju pütti jätta? Äkki vaatan, ta oli tilgutanud mu pükstelegi, ja siis tilgutab päris palju kohe. Kõik oli kadunud. Püksid olid hallid.

Mis nüüd teha?

Mõtlesin esiteks: võibolla ehk saab kuidagi jälle puhata? Kuid sel ajal habemik hüüdis: „Griška, siia kohe!“ Madrus jooksis aitama, lükkas minu kõrvale nii, et kukkusin istukile laevalaele, taskuäär aga jäi millegi taha kinni ja käri- ses katki. Püti pärast sain ka veel riielda. Nüüd oli kõik täiesti otsas. Aga näe: vanamees püüdis kalu edasi nagu poleks midagi juhtunud.

Ükskõik juba.

Ja mehed laevas ruttasid ikka, vehkisid tööd teha, riidlesid, ei vaadanud minu poolegi. Ma ei julgenud mõteldagi kojuminekust ja hakkasin neid kõigest jõust aitama ega hoolinud enam millestki. Varsti olin nagu kurivaim: kõik oli määrdunud, isegi nägu. Habemik oli peremees, teda hüüti Opanaseks.

Tuli kolmas.

Aitasin Opanast igalpool: kord hoidsin midagi, siis tõin ja kõik suure kiiruga. Varsti tuli veel kolmas mees, päris noor, kott seljas, see tõi moona ja raha. Hakati purje

säädma ja siis mu süda otse võpatas: nüüd viskavad mu kaldale ja tee siis mis tahad.

Hakati lahkuma.

Kõik oli juba valmis ja ma ootasin, et iga silmapilk üteldakse: „Noh, kasi minema.“ Ma ei julgenud nende poole vaadatagi. Äkki Opanas ütleb: „Noh, meie läheme, mine sina nüüd maale.“ Mul läksid jalad nõrgaks. Mis nüüd teha? Olen kadunud. Ei tea isegi kuidas oli müts pääst maas ja seisin peremehe ees. „Onu Opanas,“ anu is, „Onu Opanas, ma tulen teiega, mul pole kuhugi minna, ma teen kõik, mis kästakse.“ Tema vastu: „Hakka veel sinu eest vastutama.“ Aga mina räägin ikka nobedamini: „Mul ei ole isa ega ema, kuhu ma lähen?“ Ütlen jumalaeest, et pole kedagi; ise aga valetan: isa on mul kirjakandja. Kuid tema seisab, hoiab mingit köit, ei vaatagi mind, vaid hoopis Griška poole. Ja vihaselt.

Nõnda jäingi.

Kui käratab: „Trossid valla!“ Kuulsin, kuidas juba koristati maandumissilda, ise patrasin edasi: „Teen kõik, ronin või vette, saatke kuhu tahes.“ Kuid Opanas ikka nagu ei kuulekski. Pärast hakati ankrut üles vinnama, kiigutati ankrupilli vänta nagu oleks vett pumbatud. Ma aitasin kõigest jõust kaasa ja püüdsin mitte mõtelda; saaks aga rutem kaudgemale ega aetaks minema.

Kästi suppi keeta.

Siis hakati purji säädma; mina aga keerlesin edasi ilma maa poole vaatamata; kui siis lõpuks vaatasin, siis juba liikusime tasakesi ja kallas oli nii kaugel, et polekski enam jõudnud sinna ujuda, päalegi riietega veel. Sees läks kõik segaseks, süda läks kohe pahaks kui tuletasin meele, mis olin teinud. Kuid Grigorij tuli minu juure ja ütles päris hää näoga: „Aga nüüd mine kambiisi ja keeda suppi. Puud on säääl.“ Ja andis mulle tikutoosi.

Mis on kambiis.

Häbi oli küsida, mis on kambiis. Nägin parda ääres putkat, millest ulatus välja teemasina korstna taoline toru. Ästusin sisse uksest, putka sees oli väike pliit. Leidsin ka

puud, ja hakkasin tuld tegema. Puhun pliidi alla ja mõtlen: mis ma nüüd teen? Ja ise tean, et kõik on läbi. Hirm hakkas.

Pole midagi parata.

Pole parata, mõtlen, nüüd peab suppi keetma. Grigorij käis vahetevahel pliidi alt suitsule tuld võtmas ja õpetas, kui midagi valesti läks. Ise ta rääkis: „Ära karda, pole midagi viga, tuleb päris hää supp.“ Kuid ma ei kartnud sugugi supi pärast. Laev hakkas kiikuma. Vaatasin kambiiisist välja, ümberringi oli ainult meri. Meie alus oli kaldunud küljeli ja aina kihutas edasi. Nägin siis, et pole midagi parata. Korruga oli mulle kõik ükspuha ja süda jäi rahule.

Õhtusöök ja magaminek.

Õhtust söödi kajutis, „ruhvis,“ mis oli laevaninas. Hää oli olla, olin nagu päris madrus: pää kohal laevatekk, mitte lagi, ja jämedad, lambisuitsus tahmunud palgid. Ja istud madrustega ühes lauas. Kui tulebki kodu meele, siis isa, ema ja kõik teised on nagu kuski väga kaugel ja väikesed, liiguvad sääil kusagil eemal. Ükskõik, mina ei saa nüüd midagi parata ega keegi ei saa mulle midagi teha. Grigorij ütles: „Sa poiss oled väsinud, heida nüüd magama, ja juhata mulle koigu kätte.“

Nagu kastis.

Ruhv on kitsas ja kõik on nagu kast, ainult kaas puudub. Heitsin mingeile kaltsudele ja kohe kuuldus vee loksumine otse kõrva ääres. „Kartsin päriselt et nüüd, nüüd purskab kaela. Iseäranis siis, kui laine löi mürinal vastu külge. Pärast harjusin juba ja hakkas üsna hubane tunne: loksu päälegi sääil, mul siin on soe ja kuiv. Ei pannud tähele, kuidas uinusin.“

Kui alles hakkas.

Ärkasin üles, ümberringi oli pime nagu kotis. Ei taibanudki äkki kus olen. Ülal tekil trambiti kotsadega, karjuti, ja lained aina tagusid; kuulsin, kuidas vesi loksus ülal tekil. Laev paukus ja raksus seestpoolt. Aga kui äkki upume? Ja mulle näis, et kõigist pragudest hakkab kohe vesi sisse voolama. Kargasin üles, ei teadnud kuhu joosta, komistasin asjade otsa, leidsin lõpuks pimedas trepi ja söötsin välja.

Viis sülda.

Väljas on päris öö, merd ei ole nähagi, üle parda kargab järjest vihaseid laineid ja tekk kaob jalgade alt, kuna torm möirgab ja ulub ja märatseb nagu valutaks tal hammas. Haarasin ankrupillist kinni et võiksin püsida jalul, ja nüüd valati mulle vett üle kaela. Kuulen, kuidas Grigorij karjub: „Viis sülda, pöörd! Läheme karile!“ Alust tõugatakse, lükatakse, taotakse igast küljest nagu haamritega, ta ei tea, kuhu pöörduda, ja mulle näib nagu seisaks ta paigal, puudub veel natukene ja meid uputab laine.

Pööre.

Pöörd! ükskõik kuhu, ainult siin on võimatu olla. Ja ma hakkasin karjuma: „Pöörd! pöörd! pai onud, pöörd!“ Aga mu häält ei olnud tuule ulgumises kuuldagi. Opanas karjus pärast kõheda häälega: „Kus kurat sa pöörad, pääseme niigi läbi! Vaevalt arusaadavalt kuuldus ta hääl läbi tuule. Grigorij jooksis pärasse ta juure. Ja mina seisan, üleni märg, hoian end kinni ja sosistan mitte midagi mõistmata: „Pöörd! pöörd! ah, pöörd!“

Kuival.

Mõtlen: „Grigorij, Griša, ütle, et ta pööraks.“ Ja korraga oli Grigorij nii armuline. Kuidas ta mul aitas suppi keeta! Kuulsin vahetevahel, kuidas nad riidlesid päras tüüri juures. Tahtsin joosta ka sinna, et paluda pöörd. Ei saanudki ma nii kaugele, laine lõi üle, sain veel ühest kõiest kinni haarata ega julgenud enam paigast nihkuda. Ei saanud enam arugi, kus on purjed, kus meri ja kus lõpeb laev. Kuulsin aga, kuidas Grigorij otse röökis: „Kas sa ei näe siis kuidas keeb, me läheme karile.“ Ja äkki terve laev vappus, miski raksus ja ma lendasin jalult. Päras karjuti, Grigorij müdistas tekil. Veel kord lõi põhja ja alus vajus küljeli. Mõtlesin et nüüd oleme kadunud.

Läks valgeks.

Grigorij karjub: „Kui aga valgeni vastu peaks! Viis päris Džarõlgači alla. Hommikuni jõuab meid juba puruks tampida.“ Siis alus jälle kerkis ja kopsatas vastu põhja ja värises üleni nagu lind. Kuid lained käisid kõik aeg üle teki.

Ma ootasin, millal hakkame uppuma. Äkki Grigorij komistas mu üle, tõstis mu jalule ja ütles: „Mine ruhvi ja ära karda, sest me oleme üsna kalda ääres.“ Sain kohe julgemaks. Nüüd märkasin, et juba läheb valgeks.

Teine Džarõlgaçi märk.

Pugesin ruhvi. Katsusin: see oli kuiv. Laev ei kiikunud, vaid ainult võbises, kui laine lõi vastu parrast, nagu oleks ta haavatud ja sureks. Tuli meele kodu: kuri võtaks need püksid, ega nende pärast pääd ikka oleks võetud, aga näed nüüd, mis tuli. Aga ülal juba kisatakse: „Ma ju ütlesin, et tuleme teise Džarõlgaçi märgi alla.“ Ronisin koiku ja otsustasin, et jäängi sinna, tulgu mis tuleb. Midagi ju ikka tuleb?

Kallas.

Ja ülal torm aina ulub ja kontsad trambivad. Kuulen, kuidas trepist astutakse alla ja Grigorij karjub: „Hei, poiss, kuidas su nimi oligi? Kas vett on ruhvis?“ Arvasin et ta tahab juua ja hakkasin otsima, kuid tema tõstab kuski eespool põranda üles ja kobab kätega. Ma kokkusin jälle: tähendab võib vett sisse tulla. Grigorij ütleb: „Kuiv.“ Vaatasin koigust välja: ähmane valgus paistis ja kõik nagu läks rahuikumaks, valgus rahustas. Söötsin Grigorij järgi tekile. Meri oli ümberringi kollane, täis valget vahtu ja taevas üleni hall. Pära taga paistis kitsas kaldariba, kus seisis kõrge post.

Lahti pääseda.

Tuul lõõtsub, ma olin juba üleni märg ega saanud enam hammast hambale. Opanas seletas Grigorijle: Kui heidaksime trossi märgi külge, võiksime hiivata end lahti ja minna edasi. Aga Grigorij vastas: „Paat läheb ümber, näed, mis-sugused murdlained on kalda all, peab ujudes minema.“ Opanas vahib kurjalt, kurjalt, endal habe lipendab tuules. Vaatab minule nagu metsloom: „Sääl sa oled, karjusid pääle, et lähen kas või vette; sinu pärast see kõik juhtus. Karga nüüd üle parda, Joonas niisuke!“ Ma nii väga tahtsin kaldale minna ja hirm hakkas Opanase ees, seepärast ütlesin: „Ma ujun maale, hää küll!“ Ta ei kuulnud läbi tuule, mis ma ütlesin ja röögatas: „Mis sa sääl pobised?“ Mul küll hambad lõgisesid, kuid karjusin siiski: „Ma ujun kaldale.“

Üle parda.

Opanas karjus: „Uju, uju, neetud põngerjas! Võtad jumal teab kelle laeva, näed, mis juhtub. Mine!“ Grigorij oli vastu: „Ei ole vaja poisil minna, mina lähen.“ Aga Opanas ajas ikka oma tahtmist: „Las läheb, las läheb!“ ja käratas minule: „Kes sind karvast kuradit kutsus! Kui läheme hukka, ikka viskan su üle parda!“ Siis nad Grigorijga sõimlesid, kuna mina karjusin: „Mina lähen, kohe lähen.“ Grigorij võttis laua ja sidus selle mulle rinna külge. Ise ütles mulle kõrva sisse: „Laine viib su otse Džarõlgač'ile, ole rahulik ja ära end väsitä.“ Pärast võttis ta terve rulli peent nõõri. „Näed, selle nõõri otsas lasen su maale. Kui halvasti läheb, tõmban tagasi. Ära kardal! Kui saad maale, tõmba sellest nõõrist, meie seome selle otsa kõie, sa seo see posti külge säääl ja kui oleme endid lahti kiskunud, siis seo ruttu kõis lahti, haara otsast kinni ja me tõmbame su tagasi.“ Ma nii väga tahtsin kaldale, mis näis nii ligidal olevat, et ei vaadanudki vette, vaid ainult liivale, kus seisis märk. Ronisin pardale. Grigorij küsis veel: „Kuidas su nimi on?“ Ma äkki ei teadnudki, mis vastata, ja ütlesin nagu koolis: „Hrjapov,“ ja pärast alles eesnime, Mitja. „Noh,“ ütles siis Grigorij, „mine siis, Hrjap!“

Laual.

Sööstin pardalt vette ja hakkasin ujuma. Laine kergitas, kerkis ise mulle kuklasse ja ajas ranna poole, ma ei pöörnud silmi rannalt. Rand oli madal, paljas liiv. Kui laine kergitab, siis mul südamealune lööb külmaks, kuid silmi ei pööra ma rannalt. Kui sain lähemale, siis nägin, et lainetemurd ranna ääres mürtsub, keerutab liiva üles, rand on üleni vahus. Nüüd, tuli mul mõte, haarab ja lööb pääga vastu liiva ja kohe surnuks. Ikka lähemale ja lähemale jõuan.

Laine puruneb.

Äkki tundsin, kuidas kerkin ikka kõrgemale ja kõrgemale harjale, ja süda tõmbus kokku: nüüd laine puruneb ja siis paiskab mu liivale! Ei siit pääse elavalt! Kuid siis äkki mu nõör tõmbus pingule, ja laine läks ning purunes ilma minuta. Nõnda juhtus iga kord, ja ma taipasin, et seda teeb Grigorij. Hakkasin juba põhja jalgade all tundma, tahtsin jooksu panna,

luid taga kohises laine, sai mu kätte, heitis pikali, keerutas kiiva suhu, kuid laud tõi mu jälle pinnale.

Märgi külge.

Viimaks sain kaldale. Vaatasin laeva poole: seisis sääli ja hõljutas purje lainte kohal nagu haavatud lind. Kuid mina olin nii rõõmus, et pääsin maale, ja ikka veel näis, et pind kiigub jalgade all nagu laev. Vabastasin end lauast ja hakkasin nööri tirima. Siinsamas oligi märk: hiiglasuur tugeodega post ja ülal tipus oli midagi nagu tunni moodi. Võtsin nööri õlale ja läksin. Jalad vajusid liiva, suus oli liiv, silmas liiv, õhus liiv. Vaevalt suutsin nööri välja tirida . . . Vaatan, juba on peenem osa nööri lõppenud ja järgneb jäme köis. Mässi-sin selle üsna alla märgi külge nagu oskasin ja viskusin liivale — kõik mu jõud oli otsas.

Lahti pääsid.

Äkki märk vappus; nägin, et köis oli tõmbunud pingule, ja tõusin püsti. Laev pöördus ja säält hakati mulle viipama. Tõusin maast ja hakkasin köit lahti mässima — kõvasti oli see kinni tõmbunud. Laev liikus paigast, köis venis tagasi vette, samuti hakkas ka nöör elava maona vette jooksma.

Kaldale või merele.

Nägin küll, kuidas Grigorij vehkles laeval kätega, et haaraksin nööri, nad tõmbaksid mu pardale, aga ma ei teadnud äkki, kas jään siia või lähen tagasi Opanase juure ja nendega ühes merele. Vaatasin ringi: seljataga liivalagendik, kuid siiski maa. Mõtlesin, mõtlesin, kuid nöör aina jooksis maona. Nüüd juba nihkus laud vee poole. Nüüd kaob! Mõtlesin: jään siia, kuid siiski söötsin laua järele vette. Kuid laine tuli vahele, ma pörkasin tagasi ja laud kadus.

Üksi.

Nägin, kuidas laud kihutas mööda laineid laeva poole ja laev kadus merele. Siis taipasin äkki, et olen üksi ja jooksin kaldalt maa poole. Aga kui siin ei ole kedagi, kelle juure minna? Vaatasin jälle tagasi — laev oli päris kaugel, ainult purjed paistsid veel. Nüüd oleksin olnud koigus ja varsti oleksin jõudnud kuhugi.

Kari.

Kaugel nagu oleks loomakari paistnud. Läksin sinna-poole, sest säääl peaks olema inimesi, karjaseid vähemalt. Kartsin ainult, et koerad tulevad kallale. Ei jooksnud enam, aga siiski läksin nii kiiresti kui suutsin. Vedasin jalgu järel sügavas liivas. Ligemale jõudes nägin, et need olid kaamelid. Tulin päris lähedale ega näinud mitte üht koera. Ja inimesi samuti mitte.

Kaamelid.

Kaamelid seisid paigal nagu postid, nagu polekski päris kaamelid. Kartsin minna karja keskele, seepärast hakkasin kõndimä selle ümber. Aga nemad seisavad ikka nagu kujud. Mulle hakkas nägema et nad polegi elus, ja et see Džarõlgač on nõiutud; ja mul hakkas kole hirm. Hakkasin neid nõnda kartma, et iga minut ootasin: äkki üks neist pöördub ja ütleb irvitades: „Aga mina . . .“ Huh, kurivaim! Läksin kõrvale ja istusin maha. Säääl kasvavad mingisugused kõrkjattaolised rohututid, tuul kannab liiva ja liiv heliseb kõrkjais heledalt ja peenelt.

Kuid mina olen üksi. Ja jalgadele aina koguneb liiva. Pükse ei tunnud enam äragi. Näis, et nüüd tuul tuiskab mu liivahangesse siin Džarõlgač'il ja pähe tükkis selliseid õudusi, et kargasin üles ja läksin tagasi kaamelite juure.

Onn.

Läksin ja jäin ühe kaameli vastas seisma. Ta seisis nagu kivilenult. Hakkasin äkki kisama; karjusin, mis aga pähe tuli. Ja äkki ta astub minu poo'e! Hakkas nii õudne, et pöördusin ja pistsin jooksu. Võite naerda, teil on häa naerda, aga kui oled üksi, — siis võib kõik juhtuda. Ma ei vaadanud tagasi, vaid ainult jooksin ja jooksin kuni jätkus jõudu. Ja näis, et liival polegi lõppu ja kaamelid on pandud siia hirmutamiseks. Siis nägin eemal onni. Kõik hirm kadus ja ma lidusin onni poole. Jooksen, komistan, vajun liivasse, kuid siiski on juba parem.

Surnud riik.

Onni luugid olid suletud ja aia taga hoovis on kuuri-alune. Aga siingi pole koeri ja kõik on nii vaikne. On ai-

nult kuulda, kuidas liiv krõbiseb vastu aeda. Koputasin ta-sakesi luugile. Mitte kedagi. Käisin ümber onni: jälle mitte kedagi. Mis see tähendab? Kas näib ainult nii või tõesti pole kedagi? Jälle hakkas hirm. Kartsin kõvasti koputada, sest kui äkki keegi kargab välja, mõni tundmatu näiteks! Koputades ja kõndides ma ei pannud täheleegi, et igaltpoolt tulid onni poole kaamelid, ruttamata, samm-sammult nagu üles keeratud ja jälle mulle näis, et need polegi päris kaamelid.

Sõimes.

Hakkasin kiiresti üle aia ronima, endal jalad hirmust nõrgad ja värisevad: jooksin üle õue kuuri alla. Vaatan: säääl on söimi ja neis heinu. Päris heinu. Ronisingi sõime ja matsin end heintesse, et mitte midagi näha. Lebasin säääl ja ei hinganudki. Lebasin kaua, viimati jäin magama.

Ämber.

Ärkan; mu ümber on öö ja pimedus, õue tungib riba valgust. Hakkasin otse värisema. Vaatan — onni uks on avatud ja sääält tungibki valgus. Korruga kuulen, et keegi tuleb õue, komistab ämbri otsa ja naise, päris naise hääl karjub: „Oli sul pimedal ka vaja ämber teele pilduda, ma teda otsingi!“

Kodukäija.

Naine võttis ämbri ja läks. Pärast kuulen, et keegi võtab kaevust vett. Kui jõudis minu kohale, piiksusin äkki: „Tä-dike!“ Ämber kukkus kohe maha ja naine jooksis ukse poole. Siis näen, et tuleb trepile vanamees ja räägib: „Mis sa lobised, mis kodukäija siin võib olla! Kõik pahad vaimud on ammu otsa saanud.“ Aga naine kisab: „Pane uks kinni, ma ei taha!“ Ma hakkasin kartma, et nad lähevad ära, ja hüüdsin: „Vanaisa, see olen mina, mina!“ Vanamees sööstis ukse poole ja tuli varsti laternaga tagasi. Vaatasin — latern aina vabises käes.

Mis on Džarõlgač.

Ta kaua kartis lähemale tulla ja arvas ikka, et olen tont. Ise rääkis: „Kui sa ei ole paha vaim, siis ütle, kuidas on su ristitud nimi. „Mitja,“ hüüdsin, „Mitja Hrjapov on mu nimi ja ma olen laevalt.“ Ainult siis ta hakkas uskuma ja aitas

mu sõimest välja, kuna naine hoidis laternat. Nad hakkasid haletsema, keetsid teed ja kütsid ahju soojaks. Jutustasin neile oma loo. Nad ütlesid, et selle saare nimi on Džarõlgač, siin ei ela keegi, ainult mõisniku kaamelid tuuakse siia karjamaale ja vanamees käib neid vahetevahel jootmas. Nad võivad kaua joomata olla. Kallas on siinsamas. Ja minu järgi kaamelid tulid sellepärast, et arvasid juua saavat; nad teavad, millal on jootmine. Vanamees ütles, et küla olevat üsna lähedal, ja säääl olevat ka postkontor: võib juba homme saata koju telegrammi.

Emä.

Päev hiljem ma juba olin külas ja ootasin, mis vastus tuleb kodunt. Tuli emä ja ei riienudki, ainult nuttis: nagu vaatab mu otsa, kohe nutt lahti. „Ma juba pidasin sind surnuks...“ räägib ta. Äga isaga, noh, isaga oli küll hoopis teine jutt.

Luku taga.

E. Ecksteini jutustuse järele.

Tegelased:

Martinus Napoleon Forsenius — gümn. direktor.

Juurup — kojamees.

Anni — ta tütar.

Tuisk

Rebane

Lender

Kunnas

Liivak

} koolipoisid.

I vaatus.

(Klassituba. Õpilased istuvad kohtadel. Tuisk, papist prillid ninal, asub kateedril.)

Tuisk: (matkib¹ direktorit, rääkides läbi nina). No nii, see lähäb jo nagu õnnegi. Äi senust ole mehepoega, äi mette senna poolegi. Estu!

1) matkib — ahvib järele.

Poisid: Tore! Tore! Tubli!

Tuisk: Loe sena, Konnas, edasi! Mes, pea valutab, vai nii! Heldekäne, koi nii noor mees reagib peavalust, siis menul hakkab paha, just nii! Priimus, kerjota päävaraamatusse: Konnas äi ole soand peavalu tõttu . . . (Forsenius astub sisse.)

Forsenius: Toisk! Toisk, soad kaks päeva kartserit. Priimus, kerjota: Toisk, norjatu, romala ölalpeo eest karistatud kahe päeva kartseriga. Länder, mene kotsu kojamees seia! (Lender läheb.)

Tuisk: Ma tahtsin ainult . . .

Forsenius: Soad öhe päeva lesaks. Priimus, kerjota uue tembotamise eest üks pääv lesa! — Äi ma jõua so'ga, Tuisk, moadelda! Sa peaks häbenema oma henge ja sõdame põhjast.

Tuisk: Tahtsin ainult pühalikult kinnitada, et ma ei mõelnud midagi halba! Tahtsin vaid vähekene harjutada näitlemist.

Forsenius: Harjota oma ladina keele kerjotusi ja muid peatõkke!

Tuisk: Küllap ma harjutan neidki. Aga on ju teaduste kõrval kunstki õigustatud.

Forsenius: Jost nii, nõnda küll! Aga kas sa pead oma häbemata alpusi või alpe romalusi koa konstiks? Äi see konst kõlba kuhugi! Konnas, mene voata, kuhu need Länder ja kojamees on jäänd? (Kunnas läheb). Mene nõid kohale, koni kojamees toleb. (Tuisk läheb kohale.) Hakakem nõid tööle. Räbane, hakka tõlkima!

Rebane: Ma olin eile haige ega võinud oma peatükke õppida.

Forsenius: So, vai nii, vai haige! Kuule Räbane, sena oled jo rohkem haige koi tarve!

Rebane: Kahjuks jah, härra direktor. Mul on nii nõrk keha.

Forsenius: Vai nõrk keha? Oleks aga egal inimesel senu keha! Laisk sa oled, muud medagi.

Rebane: Laisk! Kas mina? Peaksin ma siis palavikus . . .

Forsenius: Oih, aih, ma tonnen küll so palavikku. Tõlgi, Peasuke!

Poisid: Pääsuke on ära.

Forsenius: Kas keegi teab, mes siis teda vaevab?

Liivak: Tal on katarr.

Forsenius: Vai katarr? Koi mena olin nii vana, äi menul olnud konagi katarri. Aga emelik, koho need Länder ja Konnas kadusid? Mene vaata sena, Liivak! (Liivak läheb.)

(Liivak, Lender, Kunnas ja Juurup tulevad.)

Lender: Härra Juurup oli parajasti tapeete kliisterdamas ja ta pidi enne riideid vahetama.

Forsenius: Vai nii! Ja selleks kulus pool tondi? Joorup, kallis, meda seoke vänitamene tähendab?

Juurup: Vabandust, härra direktor, aga vast alles paari minuti eest need kaks härrat koputasid mu uksele. ¹¹₁₂

Lender, Kunnas, Liivak: Ohoh! Ohoo!

Forsenius: No, olgu kois tahes, ma äi hakka säda uurima. Joorup, viige Toisk nõid kohe kartserisse. Toisk, kuule'nd, mes ma solle ötlen. Sa pead viisakas olema, et sa änam äi tõuka Joorupit senna sesse, nagu tegid nädal tagasi. Ja Joorup, te äi tohi melgi tengimesel täda lahti lasta. Koi tal hakkab halb, võib ta akna lahti teha. Ja kolme pääva pärast ta peaseb välja.

Juurup: Mõistan, härra direktor.

Forsenius: Vai nii, nõid võid menna.

(Juurup ja Tuisk ära.)

II v a a t u s. ¹³₁₄

(Kartseri ees. Ukse kõrval suur kapp. Tuisk ja Juurup tulevad.)

Juurup: Mis pahandust te õige tegite?

Tuisk: Tegin ju ainult seda, mis direktorgi aina teeb.

Juurup: Mida siis?

Tuisk: Noh, kuulge: (matkib) Jost nii, kallis Joorup, see Toisk on suur lorjos ja raisk ja on küll täitsa karistuseveart.

Juurup: Püha Jeremias! Kui ma teid ei näeks oma ihusilmaga, ma võiksin vanduda, et olete direktor. Seda ma

küll ütlen, et teist saab tõesti maailma kuulus kommejant. Möödunud laadal ma nägin silmalummajat, kes oskas järele teha kõiki maailma asju, aga teile ta ei saa ligigi.

Tuisk: Nõnna jah, nii, säda arvan menagi, Joorup-kallis.

Juurup: Aga kui ikka mõelda, niisugune asi ei kõlba ju sugugi.

Tuisk: Vai nii arvate, mes?

Juurup: Palun, Tuisk, astuge sisse! (Avab ukse.)

Tuisk: Nagu soovite, Joorup.

Juurup: Ma pean direktorile ütlema, et ta karistust suurendaks.

Tuisk: Mes see täisse puutub, te vana luuavars.

Juurup: Ma ei salli, et te pilkate direktorit ja ta kõnet.

Tuisk: Küllalt, Joorupi-vana, jost nii. Mena võin kõnelda, koidas tahan ja kes säda ei kannata, pangu kõrvad lukku. (Ästub kartserisse).

Juurup: Ma teatan teie ülalpeost direktorile. (Lukutab ukse ja läheb ära)

(Anni ja Forsenius tulevad kumbki ise küljelt).

Anni: Tere, härra direktor.

Forsenius: Tere! Mes teie esa teeb?

Anni: Ta kleepis tapeete.

Forsenius: Palun, minge tooge võti. (Anni läheb).

Forsenius: (endamisi) Päris väänkael, see Toisk! Aga ma arvan, et täda saab vist ännemini küll headusega inemeseks teha koi karmusega. Kõigest hoolimata pean tast lugu. (Anni tuleb.)

Anni: Siin on kartseri võti, härra direktor!

Forsenius: Tänan. (Anni läheb. Forsenius avab ukse.) Noh, Toisk?

Tuisk: Mis direktor soovib?

Forsenius: Tahtsin tolla vaatama, kas oled juba järele mõelnud säda asja? Mõttele ikke vähe oma tegu, siis näed, et seoke poisikese tämp äi ole kooskõlas mäie kooli vaimuga.

Tuisk: Aga ma ei tea . . .

Forsenius: Vai nii, sa äi tea? Mõtled ikka veel edasi tembutada? Asetu kord menu säisukohale. Kas sa äi oleks

pannud säda neetud lorjost, nemelt Toisku veel rängema karistuse alla.

Tuisk: Seda . . . ma . . . ma . . .

Forsenius: Äi usuks tõeste, et haritud vanemate laps seokeste romalustega hakkama soab. Jost nii! Järgmene kord, koi säda veel johtub, ajan mena senu gümnaasiumist menema. Jost nii!

Tuisk: Või minema?

Forsenius: Jost nii, mena kõrvaldan senu. Soad välja häidetud! Mõtle siis järele, õpi end tondma ja soa targemaks . . . Ütlen veel kord: asetu menu kohale.

Tuisk: Härra direktor siis arvab, et mina pean asetuma teie kohale?

Forsenius: Jost nii!

Tuisk: Kui siin muud ei vajata, siis sellega saab kergesti hakkama. Soovin hääd edu. (Ästub kartserist välja ja lukustab ukse. Direktor jääb sisse.)

Forsenius: (hüüab) Toisk! Oled sa holl? Kehotan so jalamaid menema. Ava selmapelk oks! Kas kuuled? Kas kuuled?

Tuisk: (matkib) Panen täid kaheks tonniks kartserisse, jost nii! Ötlesite jo esegi, et asetugu ma täie kohale. Kas te äi mäleta?

Forsenius: Äi sena auga oma elu lõpeta! Ava selmapelk! See on mo käsk!

Tuisk: Täil pole nõid siin medagi käskimest. Nõid olen mena derektor ja te olete Toisk! Olge aga

seal vagusi! Äi mengit tämbutamist! (Peidab end kapi taha).

Forsenius: Kuule'nd! Seekord annan veel andeks. Ma send välja äi veska. Ava elusti oks. Seekord peased

hea kaobaga. (Endamisi) See Toisk on suur lorjos! (Helistab ukse taga kella.)

Juurup: (tuleb) Aga kuulge, härra Tuisk, see teie mürgel saab veel direktorile teatavaks.

Forsenius: (ukse tagant) Jomala õnn, et viimaks tolite. See näru, see röövel pettis mo seie kenni. Avage ometi oks! On's äne neesugust asja kuuldod! . . .

Juurup: Äi, ai, Tuisk! Kuidas te julgete nimetada direktorit näruks ja röövliks?

Forsenius: Aga Joorup, vai olete nõid päris holl? Kas te äi soa aru, et Toisk, see raisk solges mo seie, koi ma tolin koputama ta södametonnistuse pehta? Avage kohe!

Juurup: Ega'nd siin ikka nii lollid olda! Vast alles hiljuti käis härra direktor ütlemas, et ma ei laseks teid milgi tingimisel välja.

Forsenius: Mena annan täid kohtu alla joltunud vangipanemese eest!

Juurup: Kuulge, Tuisk, tahan teile öelda, et see alaline direktori järeleahvimine ei kõlba. On küll tõsi, et härra direktor räägib läbi nina, aga nii ta ei ole veel kunagi mämmutanud. Olge nüüd mõistlik . . .

Forsenius: Aga mena vannun ja kennitan täile, et see häbemata lorjos keeras mo järel ukse lukku ja jättis menu seie! Inemene, eesel, oinas! Avage ometi ükskord oma eesli-kõrvad!

Juurup: Ahah, või nii! Või mina olen oinas. Ja eeselgi? Ise te olete eesel ja oinas samuti! Oodake aga veel.

Forsenius: Eesel te olete ja peme härg! Pikakõrvaline eesel! Te siis äi mõtle avada?

Juurup: Ei natukestki.

Forsenius: Hea küll! Väga hea! Mena jään seie kartserisse!

Juurup: Tore, et viimaks ometi mõistusele tulite. Istuge siis nüüd tasa . . .

Forsenius: Joorup! Mena estun siin tondide kaupa! Kas mõistate! Nagu mõni vallatu koolipoiss? Kas kuulete?

Juurup: Ma lähen nüüd. Huvasti!

Forsenius: Mo mõistus lähäb segamene! Olen ma siis tõesti jäänd nõdrameelseks? — Kuulge, Joorup, inemene, vaadake vähemalt läbi lukuaugu!

Juurup: See veel puudub! Et saaksite mulle tolmu silma puhuda, nagu tegite möödunud korral.

Forsenius: No, mene siis põrgu põhja! Esegi jomatel on asjata võidelda jahmuse vastu! Aga säda mena ütlen täile, et koi mena siit peasen, soate kõik hallid hondipassid!

Juurup: (läheb). Tuisk (tuleb peidust).

Forsenius: (ukse taga endamisi). Menu kasvataja-au on jäädavalt kadunud!

Tuisk: Härra direktor . . . Teie au ei ole veel kadunud . . .

Forsenius: Toisk! Sena näru! Inemene! Ava silmapilk! . . .

Tuisk: Mä vabastan teid! Ärge aga söimake mind!

Forsenius: Mes häbematus! Ava kohe, või. . .

Tuisk: Kuulge ometi! Kõik lõpeb veel hästi!

Forsenius: Ma siis alandun send kuulama. Reagi!

Tuisk: Tahtsin sellega ainult tõestada, et mu kunst ei ole ilma tegeliku tähtsusega. Ja andke andeks, et olen pidanud haavama seda austuse tunnet, mida ma oma südames teie vastu tunnen.

Forsenius: Toisk, sa oled suur lorjus!

Tuisk: Härra direktor, kas te ei tühistaks mu kartseri-karistuse ja väljaheitmise ähvarduse ega lubaks, et ma vaikin sest juhtumisest kui sukk?

Forsenius: See äi lähe . . . Sena pead oma karistuse kandma.

Tuisk: Või nii! Hää küll, elage hästi, härra direktor. Ärge ainult liiga palju helistage.

Forsenius: Toisk!! Kuule'nd: Mena ütlen sulle veel medagi!

Tuisk: Palun, härra direktor!

Forsenius: Sena oled mõnes sohtes iseäralik inemene, Toisk . . . ja ma tahan seepärast teha veel öhe kõrvalpõike. . . Ava siis oks!

Tuisk: Te siis ei heida mind koolist välja?

Forsenius: Äi häida, iialgi, äi:

Tuisk: Meest sõnast, härra direktor!

Forsenius: Nii, nii, aga aga oks!

Tuisk: Annate siis mulle täiesti andeks?

Forsenius: Annan, aga ainult sel tengimesel, et te äi laosu sõnakestki sellest. Sena oled eseäralik inemene, Toisk, säda peab ütleva!

Tuisk: Kinnitan ausõnaga, et niikaua kui teie olete siin gümnaasiumis direktor, ei lausu ma sellest sõnagi. (Avab ukse).

Forsenius: (väljub) Mena soan küll naljast aru. Aga sa võiksid teha molle säda meelehead ja jätta sälle matkimese — oma näitekonsti, nagu sa ötled . . . Sena . . . sena matkid nii tohutu osavasti.

Tuisk: Teen seda tõesti suurepäraselt.

Forsenius: Hõva! Ja nõid võid menna klassi. Seal jo poisid tulevadki joba.

(Lender, Kunnas, Rebane ja teised tulevad.)

Tuisk: Poisid, ma kahetsen, et matkisin meie auväärt ja hääd direktorit ja luban teie kõigi kuuldes, et ma seda enam ei tee.

(Juurup tuleb).

Forsenius: Arvesse võttes Toisu otsekohest kahetsust, on talle eelmisel stonnil määratud karistus tõhjaks kuulutatud.

Juurup: Aga, härra direktor, ta narritas mind kui kõige hullem sulii.

Forsenius: Nii, nii, aga mol on nõid sädakorda äri-sugused põhjused andeks anda.

Petetud allveelaev.

Alon Bementi.

Allveelaevad U-16 ja U-21 olid juba kogu hommikupoole pikkamisi ristelnud heledas päevapaistes Põhja-Atlandil. Vee-kindlalt suletavad augud olid avatud ja meeskond oli roninud üles tekile, sääl vabaduses suitsetades ja nalja heites. Selge ja mahe ilm, puhas tuuleõhk — see oli kõik midagi hoopis muud, kui see läpastav-raske õhk ja igavene hämarus, kust mehed hiljuti olid tõusnud.

Kolmandik tundi oli kestnud see mõnus puhkeaeg ja puhta õhu ahmimine. Alt köögist levis just valmissaava lõunasöögi meelitav lõhn, kui kell 12,10 U-21 märkidega teatas vaenlase laeva nähtavale ilmumisest. Sellest võis seletada läänepoolselt taevarannalt esialgu vaid nõrga suitsujoa, kuid sellest hoolimata algas kohe igal pool kiire segimine. Mehed hüppasid tekilt alla, sulgaugud pandi kinni, masinad lakkasid mürtsumast, ja mõlemad laevad lamasid vagusasti paigal, ookeani vaikselt õõtsutades, tukkuvate metsaliste kombel, uurides taevarannal tihenevat ja suurenevat suitsujuga.

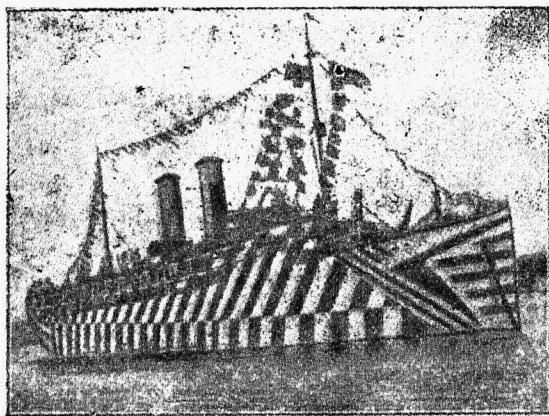
Kummagi laeva juhtimistornis vahtis ohvitser seda vägeva merikiikriga. Paha aimamata lähenes laev pikkamisi, sõites ilmselt idapoolses sihis oma varitsejaist mööda. Selle üle selgusele saanud, panid varitsevad laevad jälle masinad käima ja hakkasid aeglaselt tulijale vastu libisema, et talle tee kinni panna. Paarikümne minuti pärast teatas U-21, et pinnal püsimine ei ole enam mitte päris kindel. Pikkamisi surusid mõlemad merikoletised oma koonud lainetesse ja vajusid nii sügavale, et ainult paar-kolm jalga nende nikkelukstaga periskoopidest üle veepinna paistis.

Vee alt hakkas tähistaja oma tähelepanekuid jätkama, kuid see ei olnudki enam nii hõlpus kui varem, sest viimse poole tunni kestel oli tuul paisunud vägevaks ja lained käisid kõrgelt, U-laev hakkas raskesti õõtsuma; nagu kõik allveelaevad pinnavees; ja ehk küll periskoobi vaateala on suurem, kui hariiiku merikiikri oma- on tal see siiski väga vaearikas töö leida kauget laeva mere tugeva tormamise aegu. Veel vaevasemaks kujunes vaatlemine, kui lained hakkasid käima

risti vaatleva ja vaadeldava laeva vahel, nii et vaateala püsis vaba vaid kaheksa sekundit korralt ja veest varjatuna kolm korda kauemini. Periskoop tõsteti nii kõrgele, kui see andis, kuid polnud sellestki palju abi, sest mida kõrgemal lääts asus, seda tugevamini ta ühest teise õõtsus.

U-16 tähistaja sellest siiski kuigi palju ei hoolinud, sest sukelduslaevast ei või paremalgi korral päris hästi näha. Ta jatkas eksitamata oma vaatlusi, kuna ta näoilme aegajalt oli ülemääraselt pinevile kistud. Kuid mõne minuti pärast muutus see pinevus lausa rahutuseks, ja kutsudes kiiresti laevapääliku enda juure, hakkas ta talle seletama, et veepinnalt vaadates oli võõra laeva suund olnud otse idasse, kuid nüüd periskoobiga uurides ta näitas minevat hoopis põhja sihis.

Päälük läks omakorda peegelduslaua ääre. Ta oli ennemgi näinud valevormi värvitud laevu ja naernud nende asjata püüdmiste üle, kui nad valvakas-halliks võõbatuna otsegu mingisugused sõjalaevad oma varitsejat püüdsid petta. Ent see laev ei katsunudki teha end nägematuks, või uskuma

panna, et ta on mingi kohutav soomuslaev. Hoopis vastupidi! Selleasemel, et ta oleks püüdnud end salastada, katsus ta ilmselt olla nii silmatorkav kui iganes võis. Selle küljed näisid maalitud olevat mustavöödiliseks ja vöötide vahele oli määratud ebareeglipäraselt nii kirevaid valgeid ja siniseid värvilaike, et nad päikesepaistes silmadele päris valu tegid.

Sellises kujus võis laeva palju hõlpsamini eraldada, kui hoopis ilma maalimata.

Kapten kortsutas pahaselt laupa.

„Püh, see pole mingi eksitusmaal — see on lihtsalt ameeriklaste reklaam! Kas need inglise lontrused arvavad kedagi sellega petta võivat?“ Ja tähistajalegi viskas ta pahaselt: „Ja teie ka samasugune tolvate, oskamatu, nagu mõni sülekoer!“

Siis pööris ta jälle peegeldusplaati vaatlema. Nüüd näitas laev veelgi otsemmini olevat põhja poole sihitud kui tähistaja oli teatanud.

„Nojah, tõepoolest tõlplane!“ naeris ta; „te kahtlete isegi siis, kui olete otse õigeil jälil.“ Siis jätkas ta kindlamalt: „Kuid te peate olema hoolsam, sest ilmselt olid teie esimesed tähelepanekud väärad.“ Ta vaatas uuesti plaadile. „Vaadake, U-21 on terasem; see määrab suuna otse põhja poole.“ Ja veel midagi urisedes läks ta käila poolele vaatama, kas torpedod on laskevalmis.

Tähistaja meel polnud põrmugi rahulik, kui ta jälle asus oma vaatluslaua ääre, ega selgunud ta ilme, kui uuesti sihtis mereseljale. Vaenlase laev näis sõitvat veelgi otsemas sihis põhja poole, kui varem.

„Mis põrgu aru see ometi on? Kas ta mitte vähehaaval suures kaares põhja poole ei tüüri? Aga see pole tõenäoline!“ pomises ta endamisi ja hakkas otsima U-21 periskooopi mereseljalt. Ta jõudis just silmata sellest vilksu läänes poole kilomeetri kaugusel; siis kadus see silmist mere hõlma. See oli ilmselt lõpetanud oma vaatlemise, sest võõras laev oli juba üsna ta lähedal.

U-16 tähistaja võis nüüd selgesti näha, et tulija oli suur kaubalaev, täis idaväärinnale viidavat sõjaväge. Selle uputamise oleks suur teene isamaale ja tooks suurt au oma sooritajale; aga et U-21 päälikul oli kõrgem ametaste, oli ta õigustatud esimeseks tormama, ja U-16 tuleks abiks alles siis, kui seda vajatakse.

Suur vaenlase laev tuli ikka lähemale; ta teadis, et selle komandosillalt terased silmad vahtisid, kas merepinnal kahtlasi periskoope näha on, ja et kindlam on oma vaatetoru kokku tõmmata. Ta kutsus pääliku jälle sinna, ja ühes tegid

nad viimased vaatlused, enne kui vajusid vee alla, et läänest läheneval hiiglasel tee katkestada.

Kui mustavad vood üle periskoobi kokku lõid, jäi U-16 hoopis pimedaks ja tähistaja oli oma töö lõpuni teinud. Tema asemel hankis ülailmast teateid noor madrus, kes küürutas käilapoolel asuvas väikeses putkas, telefonitorud pääpandlaga kõrvadele kinnitatud. Äge pinnalähedane kiikumine oli muutunud kergeks hõljumiseks, mis oleks võinud seesolijaid hellasti unele uinutada, kui mitte masinad kogu aja poleks täie jõuga töötanud.

Ei aidanud muud kui kuulata ja oodata. Igamees oli oma kohal, masinatöölised päras ja torpedomeeskond käilas. Torpedod olid kiiskavas rennis, valmis torudesse lükkamiseks. U-16 väljasõidul Bremeni sadamast oli olnud tal neliteist seesugust surmasüstikut põhjaõõnsuses varjul, kuid nüüd oli tal neist järel vaid kuus. Et igaüks neist maksis 40.000 kuldmarka¹⁾, oli admiraliteet hoiatanud, et ühtki neist asjatult ei raisataks.

Päälük oli määranud otse edasisõitmiseks kaheksateist minutit ja siis seisatades kuulatama jääda U-21 torpedo laskmist. Kui lõhkemist ei peaks kuulduma, pidid nad pinnale tõusma ja omapääd tormamist jätkama. Kaubalaev oli küll hõlpsasti tabatav saak U-21-le; aga kui selle torpedo milgi arusaamatul põhjusel märki ei tabaks, olid U-16 mehed kindlad õnne pääle.

Sekundite venides tõusis meelte kihk; aeg tundus liikuvat tigusammul, silmapilgud venisid aastaiks. See kaheksateist minutit pidi küll juba lõpul olema — ei, kõigest kümme minutit oli möödas! Pinevus läks juba kiusavaks; mehed hakkasid isekeskis madalal häälel sosistama, kuid vaikisid vihase komandosõna pääle. Kolm minutit oli veel järel — nüüd ainult kaks — ja viimati üksainus. Silmapilk oli käes!

Kõik hoidsid hinge tagasi ja ootasid, pääd kumeras, U-21 torpedo kumemat pauku. Ent seda ei kuuldunudki! Miski oli korrast ära — kas ta masinad käisid vähemalt korralikult? Kuulaja teatas, et käivad ja lisas juure, et vennaslaev oli kas pinnal või üsna selle lähedal. Möödus kaks minutit. Suur laev mürtsus juba nii lähedal, et selle kohin segunes U-laeva

¹⁾ Saksa kuldmark võrdub umb. Eesti kroonile.

puksutusega. Nad pidid jalamaid pinnale tõusma ja saagi kallale kargama, muidu pääseb ta käest minema. Kapten andis käsu U-16 tõstis käila ülespidi, kuid sel silmapilgul kuuldus läbi vee saagiv ja sisisev prahvatus, mis naelutas igamehe liikumatult oma kohale. Selle segaduse aegu tõusis periskoop üle veepinna.

„Kaubalaev on joosnud U-21 pääle ja lõiganud selle keskelt pooleks!“ pääsis tähistaja huulilt tagasihoitud hüüatus. „Ja nüüd on ta peaaegu juba meie kohal!“

Kuuldus hädaline komando ja U-laev sukeldus sügavikku — sukeldus hingehädas, ja aeg ja igavik tundus liikumata seisvat põgenejate ümber. Suure laeva mürtsumine kuuldus üsna nende pääkohal, ja selle kohisema tõugatud veed ähvardasid neid pihuks purustada. Määratusuured pötkuritiivad peksid mürisesed merd kui tuhat äikest. Peitu pagenud laeva iga liide ja lauakord naksus ja vabises kohutavalt, ja meeskond tundis end otse haigena kõigest mürinast ja rappumisest. U-16 vajus küllakile, pöördus peaaegu kummuli, kuid ajas end jälle õieti, kui vaenlase laev oli üle sõitnud ja oma teed läinud.

Umbes poole tunni pärast hiivis U-16 jälle pinnale ja silmitses ringi. Kaugel idakaarel paistis peen suitsujoon, kuid U-21-st ei paistnud enam jälgegi.

* * *

Päälük kutsus tähistaja oma väiksesse putkasse, mis oli ühtlasi ta töötuba ja magadisruum. Ta senine sirge ja iseteadlik rüht kadus kohe, kui ta ukse oli sulgenud ja valust viltukistud näo allohvitseri poole pööris.

„U-21 on läinud ja selle tubli meeskond hukkunud.“ Ta vaikis, kuid lausus silmapilgu pärast: „Kas võite kuidagi viisi seletada seda õnnetust?“

Tähistaja kõhkles, lausudes siis madalal häälel, nagu kardaks teha nii rasket mõõndust¹⁾: „Kapten, kõik meie tähelepanekud ja väljaarvamised olid väärad juba algusest pääle; otsekohe öelda, me eksisime vaenlase laeva sõidusuunas.“

„Seda küll, see on liigagi ilmne“, kõneles kapten karsitult vahele; „kuid siis eksis ka U-21 päälük, kes oli kogu

1) mõõndama — järele andma, nõusolekut avaldama.

meie veealuse laevastiku terasem pää. Aga kuidas — mil viisil? Me kõik olime eksituses, kõik tegime sama vea; kuid millest siis Jumala pärast tuli ometi see eksitus?“

Jälle kõhkles tähistaja: „Selle tegi laeva eksitusmaal. Need neetud kirevad vöödid! Selle reklaam-kuju oli süüdlane meie õnnetuses!“

„Kuidas see võib võimalik olla?“ pahandas kapten. „Või arvate, et inglased ei püüdnudki varjata oma laeva meie silmade eest?“

„Ei, überpöördukt, nad tahtsid, et me tingimata selle näeksime, kuid valesti näeksime. Mitte asjata ei olnud nad maalinud oma küna vöödiliseks sebraks. Need mõtteta viirud olid tõmmatud sinna eri otstarbel, ja nende otstarve oli meie petmine.“

Siis võttis ta pääliku laualt tüki paberit ja tõmbas sellele jooni, kuna kapten uudishimulikult jälgis ta käte kärmeid liigutusi. Silmapilgu pärast oli paberil näha trepikujuline joonistus.

„Vaadake seda nüüd teraselt ja öelge mulle, mida te näete.“

„Mingisugune trepp,“ vastas ohvitser.

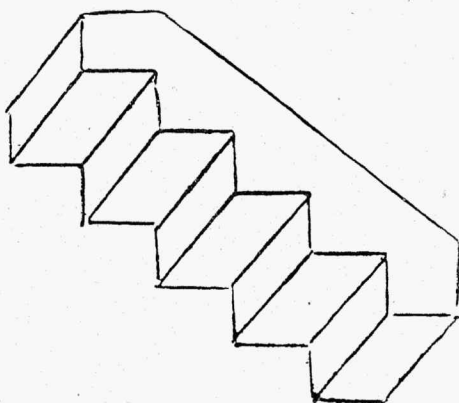
„Kas see on püsti või kummuli?“

„Püsti,“ kuuldus mehe vastus. „Ah, oodake üks silmapilk — ei, see on kummuli.“ Veel pikemalt joonistust silmitsedes lausus kapten:

„Aga see on tõesti väga

iseäralik! Esmalt näen selle ühtviisi ja siis kohe hoopis teistviisi; ta ei asetu mu silmis kunagi püsivalt ühte asendisse.“

„Just nii“, lausus tähistaja. „Just seesugust silmapettust see uus maalimisviis püüabki kätte saada. See kutsutakse eksitavaks perspektiiviks. Aga vahest mäletate, et kui säära-sest asjast meie admiraliteedile kõnelesin, naerdi sääll hullu-

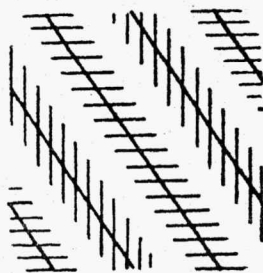
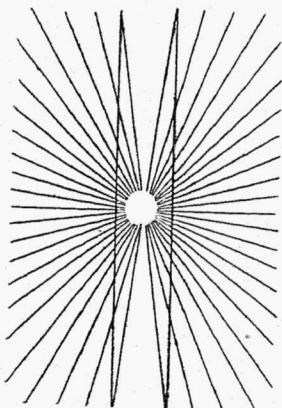

Kuida pidi seisab trepp?

pööra mu „rumaluse“ üle, nagu seda nimetati. Nüüd näete, millise eduga need tõlbid inglased seda oma kasuks tarvivad!“ Viimaste sõnade juures värises kõneleja häälibedusest.

„Noh, hää küll, kui nad juba kord seesugust viisi tarvivad,“ kõneles päalik kergesti, „siis peame seda vahekaugust määramise väljaarvutamistes arvesse võtma, ja see on ju hõlpus.“

„See olekski hõlpus, kapten, kui mitte võimalik ei oleks sellise eksitusmaali jooni ja triipe kuni lõpmatuseni vaheldada, nagu kohe saate näha,“ sõnas tähistaja, ning seda öeldes tõmbas jälle nobedasti jooni paberile. Vaadake näit. neid kaht joonist: Need paralleeljooned näivad ristirästi ületõmmatud kriipsukeste tõttu ebaparalleelsetena.“

Päalik uuris teraselt joonistusi, kuna tähistaja edasi kõneles: „Kunagi te ei näe kaht laeva ühtviisi maalituna, isegi sama laeva mõlemaid külgi mitte ühesugusena. Võib küll märgata, millal niisugune jutuiliseks maalitud laev on endisest suunast kõrvale kaldunud, kuid ükski surelik ei suuda kõrvalekaldumist täpselt määrata. Ja selles see hädaoht peitubki.“

Järgmisel ööl kella 1 aegu usaldasid nad tõusta mustast meresügavusest, kus seniajani olid peidus olnud, sama musta öö hõlma. Sääl mereseljal ootasid nad teadet Naueni raadiojaamast, kust iga ööse saadeti neile teateid vennaslaevade võitudest või hukatusest ja hoiatati varitsevate hädaohtude eest. Siis saatsid nad ka omalt poolt teateid, kui vaenlase laevad nii kaugel olid, et ei ulatanud neid õhust kinni püüdma.

Sääl nad ootasid mustas öös mustal mereseljal. Ja kui need kauged lained viimaks nende antenni tabasid, kandsid nad nende kõrvu järgmise põrutava teate:

„Keiserlik U-laev 47 uputatud selle pääletungimisel suurele prahilaevale Portugali rannikul. Vaenlase laeva külgedele oli maalitud silmatorkavaid valge-, sini- ja mustavärvilisi triipe. Seepärast hoiatatakse kõiki U-laevade päälikuid esialgu sel kombel maalitud laevadele kallaletungimast, kuni vastavad määrused antakse.“

U-16-da kapten seisis hulga aega sügavais mõtteis, enne kui saatis omalt poolt järgmise vastutervituse:

„Keiserliku U-laeva 21-se uputas täna kell pool 2 päeval valge-, sini- ja mustatriibuliseks maalitud vaenlase prahilaev.“

Kuues jaam:

Kapp.

Viimne peatus.

Meie reis hakkab lõppema. Juba on käes viimne peatus — riidekapp. On olemas mitmesuguseid kappe: hiigel-suuri kappe, mis täidavad pool tuba ja kuhu mahub mängu ajal peitu kuus inimest; on kääbuskappe, kuhu ei mahu kõige väiksemgi poiss; On toredaid kappe, mil terve uks on peeglik, aga on ka hoopis peeglita.

Kapp, milleni jõudsimme, ei ole väga suur, kuid ka mitte väike. Tas on pesuruum ja rieteruum; uktsel on peegel, mitte suur, kuid ka mitte väike. Enne kui vaatame kappi, kõneleme sellest peeglist.

Peegli ajalugu.

Ennevanasti, kui ei olnud veel klaaspeegleid, olid nende asemel ümarikud metallplaadid, need olid hõbedast või vase

ja inglüstina segust. Kuid metallpeeglid tuhmusid kiiresti õhu käes.

Lõpuks taibati, et metalli võib peita klaasi alla varju, umbes nii nagu peidetakse pildid klaasi taha.

Saadi klaaspeegel.

Kaua aega peeglid valmistati järgmisel viisil: klaasile pandi leht tinapaberit ja valati sellele elavhõbedat. Elavhõbe lahutas inglüstina. Kuid saadud lahul on tähelepandav omadus: see kleepub kõvasti klaasi külge. Pikkamisi kallutati klaasi, et liigne elavhõbe maha voolaks, Mõõdus terve kuu, enne kui kõik klaas kattus ühtlase elavhõbedakihiga.

Õpetlane Liebig leiutas teise, parema viisi. Klaasile valatakse hõbedat lahu. Hõbe sadestub ja poole tunni pärast klaasi katab läikiv hõbe. Et teha see vastupidavamaks, värvitakse ta veel üle.

See viis on parem, sest ei ole tarvis tegeleda mürgise elavhõbedaga ja peegel on ka selgem.

Kui asetame kõrvuti hõbe- ja elavhõbepeegli, torkab kohe silma, et elavhõbedane on palju tumedam. 25-küünlane lamp paistab temas tumedana nagu 16-küünlane; niipalju valgust läheb temas kaduma.

Peegli valmistamine nagu polekski suur kunst, kuid 300 aastat tagasi neid tehti ainult ühes linnas: Veneetsias. Veneetslased hoidsid valmistusviisi saladuses. Sääsete sääduste järele nuhelti surmaga igauhte, kes julges avaldada selle saladuse välismaalastele. Valitsuse käsul viidi kõik klaasitehased üksildasele Murano saarele, kuhu ei lastud ühtegi välismaalast.

Kord sääl saarel oli nelikümmend tehast, kus töötas mitu tuhat töölisi. Üksi Prantsusemaale saadeti iga aasta 200 kasti peegleid. Pääleselle siin valmistati veel igasuguseid muid valgeid ja värvilisi, klaasasju, mis olid kuulsad kogu maailmas. Veneetsia karikad ja vaasid on haruldaselt peened ja toredad. Raske on uskuda, et kõik need läbisegi põimuvad helbed, lehed ja varred on nii haprast materjalist. Murano saare osavaid meistreid austati väga terves Veneetsias. Klaasimeistri seisus ei olnud aadli seisusest vähem lugupeetud. Saart valitses nõukogu, mille valisid klaasimeistrid

ise. Sbirradel (politseinikel), keda kartsid kõik veneetslased, ei olnud mingit võimu Murano elanike üle.

Ainult ühes asjas klaasmeistrite vabadus oli piiratud. Surmanuhtluse ähvardusel oli keeldud minek võõraile maile. Surm ei ähvardanud ainult põgenikku, vaid ka ta kojujäänud perekonda. Kuid siiski veneetslased ei suutnud hoida oma saladust.

Kord prantsuse saadik Veneetsias sai Pariisist salajase kirja, mis pani ta mõtlema. Kiri oli kõikvõimsalt ministrilt Colbert'ilt. Saadikut kästi jalamaid leida töölisi uue kuningliku peeglimanufaktuuri jaoks. Manufaktuurideks hüüti sel ajal suuri töökodasid, mis erinesid väikestest ainult tööliste arvult. Masinaid siis veel ei olnud.

Saadik teadis, kui raske on meelitada ära töölisi Murano tehastest. Ta mäletas hästi seda lehekülge Veneetsia säädustekogust, kus üteldakse: „Kui klaasimeister viib oma ameti teisele maale, siis talle läkitatakse käsk tagasi tulla. Kui ta ei kuula seda, siis ta sugulased heidetakse vangi. Kui ta ka siis ei taha tulla tagasi, siis saadetakse inimesed, kes ta peavad surmama.“ Aga kuigi õnnestuks meelitada töölisi, kuidas varjata seda? Saadik ei tohi ju rikkuda selle maa säadusi, kuhu ta on saadetud.

Samal õhtul prantsuse saatkonna maja juure, mis, nagu kõik majad Veneetsias, asetses kanali kaldal, saabus kinnine gondel. Gondlist astus välja mustas mantlis laiaõlaline mees. Mõodus mitu tundi enne kui ta tuli tagasi.

Sest ajast pääle saladuslik võõras käis sageli saatkonnas. Kui keegi oleks saanud vaadata lukutatud kabinetti, ta oleks näinud prantsuse võimumeest elavas kõneluses lihtsais riideis mehega. See mees oli väike poodnik Muranol.

Millest kõnelesid võimumees ja vürtspoodnik, ei tea keegi.

On teada ainult, et paari nädala pärast prantsuse saatkonna kuller viis Colbert'ile kirja, milles teatati, et neli klaasimeistrit on nõus põgenema Prantsusmaale ja et kõik on valmis selleks.

Mõodus veel mõni nädal. Oli pilkane öö, kui Murano saarele lähenes pargas 24-ja pääläest jalatallani relvastatud mehega. Pimedusest ilmusid neli meest meile juba tuntud poodniku saatel. Mõned sõnad kummaltki poolt mingi lii-

kumine parka juures, aerude löök ja pargas liikus, viies neli veneetslast kaugele Prantsusmaale. Kuid võrtspoodnik läks koju, varjates mantli all oma tasu — kotti 2000 luidooriga.

Kui Veneetsias saadi teada klaasimeistrite põgenemisest, siis need olid juba Pariisis ja töötasid peeglite valmistuse kallal. Veneetsia saadik püüdis asjatult teada saada, kus nad on. Neid varjati nii hästi, et oli võimatu neid leida.

Kuid neljast inimesest oli vähe. Möödus mõni nädal ja uus salk klaasimeistreid, jälle neli inimest, põgenes Veneetsias otse ranna valve nina alt.

Veneetsia valitsus, mitte rahul olles oma Pariisi saadikuga, kes ei osanud kuidagi teada saada, kus asetseb kuninglik manufaktuur, määras uueks saadikuks Guistiniani.

Guistiniani leidis varsti põgenikud, kelle ta kutsus oma juure. Kuninglikku manufaktuuri ta ei söandanud tungida.

Tal õnnestus mõned klaasimeistrid veenda tagasi pöörduma.

Kuid ka Colbert ei maganud. Ta püüdis kõigi abinõudega veneetslasi tagasi hoida. Nad pandi peaaegu lossi elama, neile makseti määratud tasu ja täideti kõik nende tujud ja soovid. Nende perekonnad, keda ähvardas Veneetsias surm, aidati säält põgenema. „Kuritegeliste kiasimeistrite“ naisi ja lapsi aeti taga, kuid nad pääsesid.

Guistiniani pakkus asjatult ülejäänud veneetslastele andeksandmist ja viistuhat tukatit igapähele. Nad ei olnud nõus lahkuma Pariisist, kus oli hää elu. Põgenikud unustasid hoopis oma kohutava sääduse, mis ähvardas surmaga.

1667. aasta jaanuaris, poolteist aastat pärast Prantsusmaale tulekut, suri järsku kõige osavam meistreist. Kolme nädala pärast suri teine, kes oskas eriti hästi valmistada peegelklaasi. Arstid tegid kindlaks, et surm järgnes mürgitusele.

Peaaegu samal ajal Veneetsias heideti vanggi ja surmati sääl kaks klaasimeistrit, kes püüdsid põgeneda Prantsusmaale.

Hirm haaras meistreid, kes töötasid kuninglikus manufaktuuris Pariisis. Nad hakkasid paluma koju tagasi. Colbert ei hoidnud neid tagasi: kõik nende saladused olid juba prantslastele teada ja raha pidi neile ka liig palju maksma. Kuninglikus manufaktuuris läks töö ilma peatusteta. Lossides —

Versaille'is, Fontaineblau's, Louvre'is — olid Prantsusmaal valmistatud peeglid.

Õuedaamid puuderdasid endid uute prantsuse peeglite ees ja ühelegi neist ei viirastanud peeglis veneetslane, kes valmistas peegli ja mürgitati selle pärast.

„Õpilasleht.“

„Vikerkaarel“ on häämeel kõigile oma lugejaile soovitada hiljuti ilmuma hakanud „Õpilaslehte.“ See on sisult ja välimuselt ajaleht nagu kõik teisedki ajalehed, seepoolest aga kõigist teistest lehtedest hulga etem, et ta on määratud just õpilastele, s. o. noorele kooliskäivale rahvale. Noored teda loevad ja noorte sõbrad suurelt osalt noorte eneste kaasabil seda teevad. „Õpilaslehes“ ütlevad õpilased, mis neil üksteisele öelda ja kuulavad ära, mis nende vanemail sõbrul neile öelda. „Õpilasleht“ järgneb kõigi nende erialade osakondadesse, mis õpilasi, nii poisse kui tüdrukuid, huvitab; toob jutte, pilte, ülesandeid ja palju igasugu asju, mida siin paari lühikese sõnaga ei saagi seletada, vaid peab ise nägema. Ja ega pole raske näha: „Õpilasleht“ maksab ju ainult 5 senti. Ta ilmub igal laupäeval kogu kooliaasta sama väljaandja poolt, kes „Vikerkaar'tki“ välja annab. Tellimishind: aastas 1 kr. 50 senti, $\frac{1}{2}$ aastat 1 kr., 3 kuud 50 senti, 1 kuu 20 senti. Toimetus ja talitus: Tartu, Ülikooli tän. 21. Tallinna kontor: Tallinn, Väike Roosikrantsi 3 K/Kü. „Töökooli“ raamatukauplus.

„Õpilasleht“ ja „Vikerkaar“ ilmuvad edaspidi kui vennad käsikäes, teine teist aidates ja täiendades. „Vikerlased“, võtke neid vastu ühteviisi hästi, kui vendi kunagi.

Vikerlaste raamatuid.

Vikerlased on elurõõmsad, virgalt töökad, loodusearmastajad, igasuguste tehniliste oskuste ja teadmiste harrastajad ja maiad huvitavaile, põneva tegevustikuga seiklusjuttudele. — Huvitavad, mitmekesiste oluliste kalduvustega poisid ja tüdru-

kud, eks ole? Missugune kirjandus oleks küll neile kohane, — missuguseid raamatuid nad armastavad. Oodake, mainime kohe mõned.

Kõigepäält muidugi „Vikerkaare“ köited, millistest seni juba neli ilmunud ja mille järele kõigis kooliraamatukogudes suur nõudmine. — Teiseks on H. Valma „Suur sõit“ vikerlaste ja üldse eesti noorsoo lemmikraamatuks, eriti aga otsitavaks rannapoiste, kui tulevaste merimeeste seas. Hind 1 kr. 25 senti, mis selle uhke raamatu kohta ei ole palju. — Edasi on vikerlased maiad M. Nurmiku toimetatud 4 ülihuvitava raamatu järgi, nimelt: „Kevad“, „Suvi“, „Sügis“ ja „Talv“. Need raamatud teevad eriti loodusearmastajale noortele looduse igal aastaajal huvitavaks ja elu ilusaks ning sisurikkaks. Igaüks neist 96 lhk. piltidega, hind 75 senti. — Siis edasi: tehnikakultuurist ja leiutiste ajaloost jutustavad raamatud: „Saagu valgus“, tuues 64 lhk. piltidega leiutiste ajaloo valgustuse alal lõkkest moodsa elektrivalguseni, hind 50 senti; „Tuli ja rattad“ I ja peailmuv II toovad leiutiste ja saaduste valmistuse ajaloo juttudes; kummagi hind 1 kr.; „12-nel tunniga ümber maailma“ (ilmumas), toob liiklemisvahendite ajaloo härjavankrist rakett-lennukini; „Väike elektrimees“, (ilmumas) toob väikese elektrotehnikakursuse huvitava jutu kujul, mis ahvatleb järeletegemisele.

Kõik väga huvitavad, tarvilikud ja ihaldatavad raamatud, tõepoolest. Soovijaile saadab need raamatud kätte „Vikerkaare“ väljaandja k. k-ü. „Töökool“ Tallinnas, V. Roosikrantsi 3, telef. 462-56.

Toimetused: J. Käis, J. Parijõgi, O. Luts, H. Oengo-Johanson, M. Nurmik, H. Valma, Th. Brandt. **Vastutav ja tegev toimetaja:** M. Nurmik. **Talitusjuht:** H. Valma. **Väljaandja:** „Töökool“. **Toimetuse ja talituse:** Tallinna, V. Roosikrantsi 3. **Tellimishind:** aastas 2 kr. 50 s., poolaastas 1 kr. 25 s., üksiknr. 25 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

